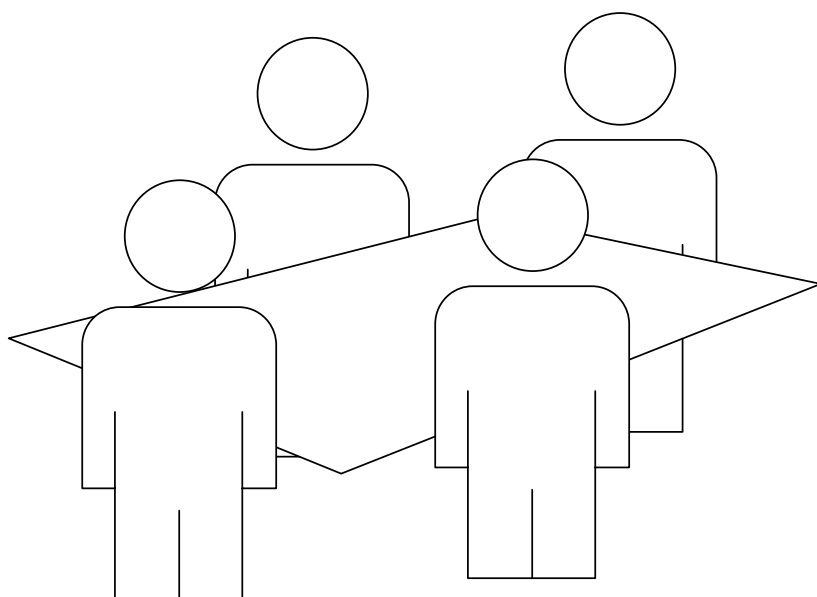

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Факультет початкової освіти та фізичної культури
Кафедра загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти

Рекомендації для підготовки
до практичних, семінарських занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Історія педагогіки»

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки» / упоряд. С. Марчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2025. 32 с.

У посібнику подано методичні вказівки для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ Початкова освіта. Вказано орієнтовні теми практичних і семінарських занять, питання для обговорення, завдання для самостійної роботи, перелік рекомендованої літератури та методичні поради щодо опрацювання навчального матеріалу.

Посібник спрямований на формування у студентів системних знань з історії розвитку педагогічної думки, розуміння основних закономірностей становлення педагогіки як науки, ознайомлення з ідеями видатних педагогів минулого. Матеріали допоможуть майбутнім учителям початкових класів розвинути навички аналітичного мислення, уміння порівнювати педагогічні концепції різних історичних епох і творчо застосовувати набуті знання у професійній діяльності.

Рецензенти:

Валентина Вітюк, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Алла Бубін, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Розглянуто на засіданні кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти (протокол № 1 від 27.08.2025).

Друкується за рішенням Вченої ради факультету початкової освіти та фізичної культури (протокол № 2 від 25.09.2025).

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Змістовий модуль 1 «Історія зарубіжної педагогіки».....	5
Семінарські заняття.....	5
1. Виховання, школа і педагогічна думка країн Стародавнього Сходу, Греції і Риму.....	5
2. Видатні європейські педагоги XVIII – XIX ст.	6
Практичні заняття.....	8
1. Вивчення та аналіз педагогічної думки, школи і виховання країн Європи в період середньовіччя, Відродження та реформації.....	8
2. Модульний контроль 1.....	9
Самостійна робота студентів.....	12
1. Плутарх «Про спартанське виховання», Платон «Закони», Аристотель «Політика», Марк Квінтіліан «Про виховання оратора».....	12
2. Дж. Локк «Думки про виховання».....	14
3. Я. Коменський «Велика дидактика».....	15
4. Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання».....	16
5. Марія Монтессорі «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в “будинках дитини”».....	17
Змістовий модуль 2 «Історія української педагогіки».....	19
Семінарські заняття.....	19
3. Школа і педагогіка давньоруської доби.....	19
4. Видатні українські педагоги XX ст.	20
Практичні заняття.....	22
3. Розвиток національної освіти і виховання в період українського ренесансу.....	22
4. Вивчення та аналіз педагогічної думки України у XIX – поч. XX ст.	23
5. Модульний контроль 2.....	24
Самостійна робота студентів.....	27
6. «Повчання дітям» Володимира Мономаха.....	27
7. Статут Луцької школи 1624 року. Г. Сковорода «Вдячний Еродій», «Убогий жайворонок».....	28
8. Леся Українка «Волинські образки». К. Ушинський «Про народність у громадському вихованні».....	29
9. «Виховний ідеал» Г. Ващенко.....	30

ПЕРЕДМОВА

Посібник «Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни “Історія педагогіки”» призначений для студентів спеціальності «Початкова освіта» освітнього ступеня «бакалавр».

Метою посібника є формування у студентів системного розуміння історії педагогічної думки, опанування знань про розвиток виховання, школи та освітніх систем у зарубіжній і українській педагогіці, а також розвиток професійних умінь і компетентностей, необхідних для організації освітнього процесу в початковій школі.

Завдання посібника включають: опрацювання семінарських і практичних матеріалів, аналіз першоджерел, підготовку конспектів, таблиць, анотацій, рефератів, а також виконання модульного контролю. Самостійна робота студентів спрямована на формування здатності критично оцінювати інформацію, систематизувати педагогічні ідеї та застосовувати їх у навчально-виховній діяльності.

Посібник містить комплексні рекомендації для роботи на семінарських і практичних заняттях, включаючи аналіз першоджерел, підготовку модульного контролю, а також організацію самостійної роботи студентів із класичними педагогічними текстами. Особлива увага приділяється розвитку навичок: роботи з історичними та педагогічними джерелами; виділення ключових ідей і принципів виховання; аналітичного осмислення педагогічних концепцій різних епох; застосування отриманих знань у практичній діяльності вчителя початкової школи.

У структурі посібника подано чіткий поділ на теми, практичні та семінарські завдання, що дозволяє студентам планувати власну роботу, аналізувати педагогічні тексти та формувати критичне мислення. Використання першоджерел, таких як твори Плутарха, Платона, Аристотеля, Коменського, Руссо, Лесі Українки та інших видатних мислителів, забезпечує глибоке розуміння історії педагогіки як науки та практики.

Посібник забезпечує розвиток у здобувачів освіти загальних компетентностей: здатності зберігати і примножувати моральні, культурні та наукові цінності, пошуку та аналізу інформації з різних джерел, дій на основі етичних міркувань; формування фахових компетентностей: організації навчального процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, розвитку їх критичного мислення та ціннісних орієнтацій, використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності, збору та аналізу даних для наукових і соціально-педагогічних висновків, здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів, формування національної та громадянської ідентичності молодших школярів.

Посібник структурований у два змістових модулі:

1. Історія зарубіжної педагогіки – охоплює педагогічні системи Стародавнього світу, середньовіччя, Відродження, Просвітництва та Нового часу, включно з педагогічними ідеями Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локка, Марії Монтессорі та інших.

2. Історія української педагогіки – розглядає розвиток освіти та виховання в Україні від давньоруської доби до початку ХХІ ст., досліджує педагогічну думку видатних українських педагогів, а також проблеми національної свідомості та громадянського виховання.

Матеріали посібника допомагають студентам опанувати ключові результати навчання: критично оцінювати джерела, планувати та організовувати освітній процес, формувати мотивацію та пізнавальні навички учнів, забезпечувати їх фізичне та психоемоційне здоров'я, а також впроваджувати національно-орієнтоване виховання.

Посібник призначений для самостійної роботи, практичних і семінарських занять, а також підготовки до модульного контролю. Виконання завдань сприяє розвитку аналітичного мислення, умінню працювати з першоджерелами та педагогічними текстами, а також формує професійні навички майбутнього вчителя початкової школи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Семінарські заняття

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Виховання, школа, педагогічна думка країн Стародавнього Сходу, Греції і Риму.

Мета. Сприяти глибокому засвоєнню здобувачами освіти історико-педагогічних знань про розвиток систем виховання і шкільної освіти у країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму; формувати здатність аналізувати та критично оцінювати історичні джерела й педагогічні ідеї, порівнювати освітні моделі різних цивілізацій та визначати їхній вплив на становлення сучасних освітніх практик. Забезпечити розвиток умінь застосовувати історико-педагогічні дані для організації освітнього й виховного процесу в початковій школі, формування ціннісних орієнтацій та національної ідентичності молодших школярів, а також усвідомлення ролі педагогічної спадщини у формуванні культури здорового й безпечного способу життя.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Виховання в державі Шумерів.
- 1.2. Виховання в Стародавньому Єгипті.
- 1.3. Виховання в Стародавній Індії.
- 1.4. Виховання в Стародавньому Китаї.
- 1.5. Особливості спартанського виховання.
- 1.6. Афіньська освітньо-виховна система.
- 1.7. Освіта в епоху еллінізму. Школа в стародавньому Римі.
- 1.8. Педагогічні погляди і діяльність Сократа.
- 1.9. Педагогічні ідеї Платона.
- 1.10. Педагогічні погляди Аристотеля.
- 1.11. Педагогічні ідеї Демокріта.
- 1.12. Педагогічні погляди Марка Фабія Квінтіліана.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Зробити порівняльну характеристику спартанського і афінського виховання.

№ п/п	Характеристики виховання	Спартанське виховання	Афінське виховання
1.	Характер освіти і виховання		
2.	Провідна мета виховання		
3.	Система виховання (етапи, ланки)		
4.	Основні напрями (зміст) виховання		

- 2.2. Указати спільні риси спартанського і афінського виховання.

2.3. Виписати із підручників історії педагогіки, педагогічних словників значення наступних слів: *агели, гімнасія, дидакал, калокагатія, криптії, педоном, педотриб, педагог, пентантхлон, школа, ритор, еллінізм, античність*.

2.4. Написати реферат (за бажанням студента). За тематику взяти питання для обговорення 1.1.-1.12.

Рекомендована література:

1. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 12–14.
2. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.

3. Арістотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.

4. Марк Квінтіліан. Про виховання оратора. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 47–57.

5. Кравець В. П. Виховання, школа і зародження педагогічної думки. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва.* Тернопіль, 1996. С. 27–79.

6. Левківський М. В., Микитюк О. М. Виникнення освіти й виховання у світовій суспільній цивілізації. *Історія педагогіки.* Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 11–20.

7. Скільський Д. Виховання, навчання й педагогіка зарубіжних країн від давніх часів до Середньовіччя. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 16–50.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема. Видатні європейські педагоги XVIII – XIX ст.

Мета. Сприяти формуванню у здобувачів освіти цілісного уявлення про внесок видатних європейських педагогів XVIII–XIX ст. у розвиток педагогічної думки та шкільної освіти; розвивати вміння критично аналізувати педагогічні ідеї в історичному та сучасному контексті, здійснювати пошук, добір та інтерпретацію інформації з різних джерел, дотримуючись етичних норм та принципів академічної доброчесності. Забезпечити опанування здобувачами навичок застосування історико-педагогічних концепцій у проєктуванні освітнього процесу початкової школи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, формування їхніх ціннісних орієнтацій, національної ідентичності, культури здорового та безпечного способу життя. Сприяти розвитку здатності організовувати виховний та освітній процес на наукових засадах, використовувати цифрові й інформаційно-комунікаційні технології, здійснювати профілактику булінгу й інших форм насильства, а також підтримувати власний професійний і психофізичний розвиток у контексті неперервної педагогічної діяльності.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Педагогічні погляди Дж. Локка, Дж. Беллєрса.
- 1.2. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо.
- 1.3. Педагогічні погляди французьких просвітителів К. Гельвеція, Д. Дідро.
- 1.4. Педагогічна діяльність і погляди Й. Песталоцці.
- 1.5. Педагогічна система Й. Гербарта.
- 1.6. Педагогічні погляди А. Дистервега.
- 1.7. Педагогічні ідеї Ф. Фребеля.
- 1.8. Педагогічні погляди А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуєна.

2. Практичні завдання:

2.1. Опрацювати працю Дж. Локка «Думки про виховання» та підготувати добірку ключових цитат, що розкривають погляди мислителя на: фізичне здоров'я, харчування, покарання і нагороди, правила та приклади в поведінці, роль вихователя та зміст навчальних предметів. Назвіть складники здорового способу життя у концепції фізичного виховання Дж. Локка.

2.2. Законспектувати основні ідеї Ж.-Ж. Руссо з праці «Еміль, або Про виховання» (книги I–IV), виокремивши авторські висловлювання про принципи освіти, навчання та виховання Еміля і Софії.

2.3. Проаналізувати працю К. Гельвеція «Про людину, її розумові здібності і виховання» та підготувати тематичні добірки думок щодо: ролі й «всемогутності» виховання; переваг громадського виховання над домашнім; ключових ідей про фізичне виховання; морального розвитку особистості. Обґрунтувати актуальність ідей домашнього та масового виховання в сучасній освітній практиці.

2.4. Визначити та узагальнити актуальні педагогічні проблеми, порушені Й. Песталоцці у праці «Лебедина пісня», пояснивши їх значення для сучасної освіти.

2.5. Опрацювати «Керівництво до освіти німецьких учителів» А. Дістервега та систематизувати правила навчання за чотирма групами: правила, що стосуються учня (суб'єкта навчання); правила, пов'язані з навчальним матеріалом (об'єктом); правила, визначені зовнішніми умовами (час, місце, обставини тощо); правила, що регламентують діяльність учителя. Визначити їх актуальність в сучасній освітній практиці.

2.6. Підготувати та презентувати реферат на одну із запропонованих або самостійно обраних тем, пов'язаних з європейською педагогічною спадщиною XVIII–XIX ст.

Теми рефератів і повідомлень

Педагогічні погляди Дж. Локка.

Погляди Дж. Беллєрса на відкриття трудових коледжів.

Біографічні відомості життєвого і творчого шляху Дж. Локка.

Порівняльна оцінка педагогічних поглядів К. Гельвеція та Д. Дідро.

Теорія вільного виховання Ж.-Ж. Руссо.

Життєвий і творчий шлях Ж.-Ж. Руссо.

Вікова періодизація Ж.-Ж. Руссо.

Педагогічні дослідження Р. Оуєна.

Педагогічні ідеї Ш. Фур'є.

Педагогічні погляди А. Сен-Сімона.

Життя і педагогічна діяльність Й. Песталоцці.

Теорія елементарної освіти Й. Песталоцці.

Дидактичні погляди Й. Гербарта.

Дидактичні погляди А. Дістервега.

Методика навчання Ф. Фребеля.

Педагогіка дитячого співтовариства у творах Ш. Фур'є.

Рекомендована література:

1. Джон Локк. Думки про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 185–200.

2. Джон Беллєрс. Пропозиції про створення трудового коледжу всіх корисних ремесел і сільського господарства. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 201–207.

3. Жан-Жак Руссо. Еміль, або Про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 208–275.

4. Клод Андріан Гельвецій. Про людину, її розумові здібності та виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 277–278.

5. Йоганн Песталоцці. Лінгард і Гертруда. Лебедина пісня. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 290–316.

6. Кравець В. П. Розвиток шкільництва і педагогічної думки Німеччини XVII-першої половини XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 307–378.

7. Кравець В. П. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 385–430.

8. Левківський М. В., Микитюк О. М. Західноєвропейська педагогіка епохи Нового часу та Просвітництва. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 34–39.

9. Скільський Д. Педагогіка Англії XVII – початку XVIII ст. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 123–143.

Практичні заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема. Вивчення та аналіз педагогічної думки, школи і виховання країн Європи в період середньовіччя, Відродження та Реформації.

Мета. Сприяти формуванню у здобувачів освіти глибокого розуміння еволюції педагогічної думки, шкільної освіти та виховання країн Європи в період Середньовіччя, Відродження та Реформації; розвивати здатність критично аналізувати історико-педагогічні джерела, оцінювати їх достовірність, зіставляти різні погляди та визначати їхній вплив на становлення сучасної освітньої парадигми. Забезпечити опанування навичок роботи з інформаційними ресурсами, уміння застосовувати історичні педагогічні ідеї в моделюванні освітнього процесу початкової школи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, формування їхніх ціннісних орієнтацій, громадянської й національної ідентичності, а також культури здорового й безпечного способу життя. Розвивати здатність студентів організовувати виховний процес на засадах науковості та етики, запобігати проявам насильства та булінгу, підтримувати власний професійний, фізичний і психоемоційний розвиток, взаємодіяти з колегами та здійснювати самоосвіту в контексті майбутньої педагогічної діяльності.

План

1. Обговорення головних теоретичних положень теми (стислий огляд):

- 1.1. Педагогічна думка в середньовіччі (Тертуліан, Августин Блаженний, Фома Аквінський).
- 1.2. Загальна характеристика педагогіки середньовіччя.
- 1.3. Церковні школи та церковно-духовне виховання.
- 1.4. Міські школи, бюргерське виховання.
- 1.5. Лицарське виховання.
- 1.6. Середньовічні університети.
- 1.7. Загальна характеристика педагогіки Відродження. Представники гуманістичної педагогіки в епоху Відродження.
- 1.8. Єзуїтське виховання.
1. 9. Школа та освіта реформації.
1. 10. Освітня система Я. Коменського.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Провести аналітичне опрацювання книги другої «Про заняття ремеслом» з роботи Т. Мора «Утопія»:
 - виокремити та тезово зафіксувати ключові ідеї автора;
 - визначити їхню педагогічну спрямованість;
 - зіставити погляди Мора з сучасними концепціями трудового виховання.
- 2.2. На основі критичного прочитання книги Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель»:
 - ідентифікувати актуальні проблеми освіти й виховання, порушені автором;
 - визначити, яким чином Рабле використовує сатиру та гіперболу для критики освітніх практик;
 - підготувати короткі аналітичні коментарі до кожної виявленої проблеми.
- 2.3. Дослідити главу «Про виховання дітей» з праці М. Монтеня «Досліди»:
 - здійснити цільове вибіркоче читання;
 - відібрати 10–12 висловлювань, що відображають погляди мислителя на освіту, навчання й виховання;
 - пояснити, які з цих ідей можуть бути застосовані в сучасній педагогіці.
- 2.4. Опрацювати фрагменти «Бесіди з Піпіном» Алкуїна:
 - виписати змістові питання та відповіді, що ілюструють середньовічний діалоговий метод навчання;

- визначити особливості педагогічного мислення цієї епохи;
- підготувати висновок про значення бесід Алкуїна для становлення шкільної освіти.

2.5. Провести дослідницький опис праці Я. Коменського «Велика дидактика»:

- встановити дату написання та повну історичну назву;
- визначити цільову аудиторію й призначення книги;
- охарактеризувати структуру праці (кількість і змістові акценти глав);
- зробити узагальнений висновок про внесок «Великої дидактики» у розвиток педагогічної теорії.

2.6. Здійснити аналітичний розбір навчальної книги Я. Коменського «Видимий світ у малюнках»:

- дослідити принципи побудови книги та її освітнє призначення;
- оцінити новаторські методичні прийоми Коменського;
- визначити, які елементи книги можуть бути адаптовані до сучасної початкової освіти;
- підготувати аргументований висновок про її значення в історії дидактики.

Рекомендована література:

1. Алкуїн. Бесіди з Пепінім. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 60–62.
2. Франсуа Рабле. Гаргантюа та Пантагрюель. Пропозиції про створення трудового коледжу всіх корисних ремесел і сільського господарства. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 63–77.
3. Мішель Монтень. Досліди. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 79–83.
4. Ян Коменський. Велика дидактика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 100–154.
5. Кравець В. П. Виховання і освіта в епоху середньовіччя. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 80–121.
6. Левківський М. В., Микитюк О. М. Школа й педагогіка епох Середньовіччя та Відродження. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 21–28.
7. Скільський Д. П. Практична й теоретична педагогіка європейських країн в епоху Середньовіччя. Педагогічна теорія Я.-А. Коменського. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 51–122.
8. Марчук С., Борбич Н. «Велика дидактика» Яна Коменського як важливе джерело педагогічної науки. *Педагогічна спадщина Яна Коменського (до 430-річчя від дня народження та 390-річчя праці «Велика дидактика»): збірник матеріалів науково-методичного семінару* (м. Луцьк, 03 лист. 2022 року, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, Луцьк, 2022. С. 63–67.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема. Задача змістового модуля 1 «Історія зарубіжної педагогіки».

Мета. Закріпити та систематизувати знання студентів про історію зарубіжної педагогіки від стародавнього світу до новітнього часу, включно з вихованням, шкільництвом і педагогічною думкою різних історичних епох: стародавній світ, середньовіччя, Відродження та реформація, епоха Просвітництва, а також основні наукові напрямки педагогіки кінця XIX – XX ст. Розвивати здатність аналізувати та узагальнювати педагогічні концепції, визначати їхній внесок у розвиток освіти та виховання, оцінювати вплив провідних педагогів (зокрема Я. Коменського) на шкільну систему і педагогічну практику. Формувати навички самостійної роботи з історичними джерелами та науковою літературою, синтезу та систематизації інформації для подальшого застосування в професійній діяльності вчителя початкової школи.

План

1. Підготовка до перевірки, взаємо- і самоконтролю знань студентів із основних теоретичних положень змістового модуля 1:

Тема 1. Вступ до історії педагогіки. Виховання, школа і педагогічна думка стародавнього світу.

Тема 2. Виховання, освіта і педагогічна думка країн Європи в епоху середньовіччя, Відродження та реформації.

Тема 3. Педагогічна система Я. Коменського.

Тема 4. Загальна характеристика шкільництва, виховання і педагогічної думки країн Європи в епоху Просвітництва і Нового часу.

Тема 5. Основні наукові напрямки світової реформаторської педагогіки новітнього часу (кін. XIX-XX ст.).

2. Здача змістового модуля 1 (можливі форми – усне опитування (співбесіда), самостійна письмова робота, тестування).

2.1. Отримати пропонований варіант питань (білету). Уважно прочитати завдання (інструкцію).

2.2. Виконати подані завдання (для письмової роботи записати, для усної відповіді – упорядкувати тези).

2.3. Зосередитись і уважно перевірити правильність виконаної роботи.

2.4. Здати контрольну модульну роботу для перевірки.

Орієнтовані варіанти завдань/питань

Варіант 1

1. Назвати особливості виховання в державі Шумерів.

2. Проаналізувати сутність педагогіки позитивізму як напряму зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Обґрунтувати актуальність думок Аристотеля із праці «Політика» («Виховання юнацтва – головний засіб збереження державного ладу», «Проти виснажливих фізичних вправ», «Годування і загартовування дитини»).

Варіант 2

1. Назвати особливості виховання в Стародавньому Єгипті.

2. Проаналізувати теорію вільного виховання як напряму зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Обґрунтувати актуальність проблеми гендерного виховання за Книгою п'ятою «Софі, або жінка» Ж.-Ж. Руссо («Еміль або про виховання») – «Жінка – пряма протилежність чоловіку», «Софі – господиня дому».

Варіант 3

1. Назвати особливості виховання в Стародавній Індії.

2. Проаналізувати сутність експериментальної педагогіки як напряму зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Порівняти особливості сучасної вищої освіти і академії за працею Я. А. Коменського «Велика дидактика».

Варіант 4

1. Назвати особливості виховання в Стародавньому Китаї.

2. Проаналізувати теорію трудової школи і громадського виховання як напрям зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Зробити порівняльну характеристику спартанського і афінського виховання.

Варіант 5

1. Назвати особливості спартанського виховання.

2. Розкрити суть педагогіки прагматизму як напряму зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Обґрунтувати актуальність ідей виховання дитини до 12-ти років (за книгою Ж.-Ж. Руссо «Еміль або про виховання»): «Воля – найкращий вчитель для дитини», – «Труднощі і завдання природного виховання».

Варіант 6

1. Назвати особливості афінської освітньо-виховної система.

2. Розкрити суть теорії нового виховання і нових шкіл як напряду зарубіжної реформаторської педагогіки.

3. Обґрунтувати актуальність ідей виховання юнака (за книгою Ж.-Ж. Руссо «Еміль або про виховання»): «Пристрасть і її виховання», «Еміль шукає наречену».

Варіант 7

1. Вказати особливості освіти в епоху еллінізму.

2. Розкрити суть вальдорфської педагогіки.

3. Обґрунтувати актуальність думок Аристотеля із праці «Політика»: «Про поділ дітей за віком», «Фізичне виховання має передувати інтелектуальному».

Варіант 8

1. Назвати педагогічні ідеї Сократа.

2. Проаналізувати типи шкіл в Стародавніх Афінах.

3. Обґрунтувати актуальність думок із праці Платона «Закони»: «Гімнастичні вправи, обов'язкові для всіх хлопчиків і дівчаток», «Обов'язкове військово-навчання для хлопчиків і дівчаток».

Варіант 9

1. Назвати педагогічні ідеї Аристотеля.

2. Проаналізувати загальнопедагогічні ідеї Я. Коменського.

3. Обґрунтувати актуальність думок Квінтіліана із праці «Про виховання оратора»: «Всі діти здатні до освіти», «У ранньому віці навчання повинно мати характер забави», «Де краще вчити дітей – дома чи в школі».

Варіант 10

1. Назвати педагогічні ідеї Платона.

2. Проаналізувати характерні риси педагогіки середньовіччя.

3. Обґрунтувати актуальність думок Квінтіліана із праці «Про виховання оратора»: «Необхідно знати природу дитини», «Про відпочинок», «Проти тілесних покарань».

Варіант 11

1. Назвати педагогічні ідеї Марка Фабія Квінтіліана.

2. Проаналізувати навчально-виховні традиції середньовічних університетів.

3. Обґрунтувати актуальність думок Дж. Локк про фізичне виховання (за працею «Думки про виховання»).

Варіант 12

1. Зробити стислий огляд педагогічної діяльності Я. Коменського.

2. Проаналізувати принципи педагогічної системи Ж.-Ж. Руссо.

3. Обґрунтувати актуальність думок Дж. Локк про виховання характеру (за працею «Думки про виховання»): сила духу, примхи дітей, покарання, дисципліна.

Варіант 13

1. Назвати основні віхи життєвого і творчого шляху Я. Коменського.

2. Охарактеризувати типи шкіл у середньовічній Європі.

3. Скласти словник античних термінів: агели, гімнасія, дидакал, калокагатія, криптії, педоном, педотриб, педагог, педантхлон, школа, ритор, еллінізм, античність.

Варіант 14

1. Назвати педагогічні погляди Дж. Локка.

2. Проаналізувати дидактичні погляди Я. Коменського.

3. Скласти структурно-логічну схему «Педагогічна думка середньовіччя».

Варіант 15

1. Назвати педагогічні погляди Й. Песталоцці.

2. Проаналізувати систему лицарського виховання в середньовічній Європі.

3. Обґрунтувати актуальність думок Я. А. Коменського про материнську школу (за працею «Велика дидактика»).

Варіант 16

1. Назвати педагогічні ідеї А. Дистервега.

2. Проаналізувати характерні риси педагогіки Відродження.

3. Обґрунтувати актуальність думок Я. А. Коменського про гімназію (латинську школу) (за працею «Велика дидактика»).

Варіант 16

1. Назвати педагогічні ідеї Ф. Фребеля.
2. Проаналізувати вікову періодизацію Я. Коменського.
3. Обґрунтувати актуальність думок Квінтіліана із праці «Про виховання оратора» про характер та обов'язки вчителя.

Варіант 17

1. Назвати педагогічні ідеї Й. Гербарта.
2. Проаналізувати систему шкіл Я. Коменського.
3. Скласти структурно-логічну схему «Модель системи виховання Платона в рабовласницькій державі».

Варіант 18

1. Вказати педагогічні ідеї Дж. Беллєрса.
2. Порівняти системи спартанського і лицарського виховання.
3. Обґрунтувати актуальність ідеї материнської школи за працею Я. А. Коменського «Велика дидактика».

Варіант 19

1. Назвати традиції військової служби в Стародавній Греції.
2. Проаналізувати вимоги Я. Коменського до вчителя.
3. Обґрунтувати актуальність ідей Ж.-Ж. Руссо про виховання немовлят за книгою «Еміль або про виховання».

Варіант 20

1. Назвати ідеї педагогіки реформації.
2. Проаналізувати особливості єзуїтського виховання.
3. Скласти структурно-логічну схему «Система духовно-церковного виховання в середньовічній Європі».

Самостійна робота студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 1

Тема. Плутарх «Про спартанське виховання», Платон «Законо», Аристотель «Політика», Марк Квінтіліан «Про виховання оратора».

Мета. Сприяти формуванню в студентів умінь працювати з античними педагогічними першоджерелами, поглибити їхнє розуміння витоків європейської педагогічної думки шляхом аналізу творів Плутарха «Про спартанське виховання», Платона «Законо», Аристотеля «Політика» та Марка Фабія Квінтіліана «Про виховання оратора». Розвивати здатність критично інтерпретувати зміст класичних текстів, виявляти педагогічні ідеї та підходи, зіставляти їх між собою й оцінювати їхній вплив на подальший розвиток освіти. Формувати навички аналізу історико-педагогічних концепцій у контексті їхнього значення для сучасної теорії та практики навчання й виховання.

Завдання:

1. Прочитати твір Плутарха «Про спартанське виховання». Виписати основні риси спартанського виховання. Скласти словничок античних термінів і понять щодо виховання спартанців.
2. Опрацювати «Законо» Платона. Виписати положення автора щодо:
 - 2.1. Гімнастичних вправ, обов'язкових для всіх хлопчиків і дівчаток;
 - 2.2. Обов'язкового військового навчання для хлопчиків і дівчаток.
3. Із праці Аристотеля «Політика» виписати думки в таких аспектах:

п/п	Назва статті (проблема)	Цитати з твору
1.	Виховання юнацтва – головний засіб збереження державного ладу.	
2.	Проти виснажливих фізичних вправ.	
3.	Про аборти й потворних немовлят.	
4.	Годування і загартовування дитини.	
5.	Про поділ дітей за віком.	
6.	Виховання дітей з семи років – справа держави.	
7.	Програма освіти.	
8.	Фізичне виховання має передувати інтелектуальному.	

4. Опрацювати «Про виховання оратора» Марка Квінтіліана. Виписати авторські положення щодо:

- 4.1. Здатності всіх дітей до освіти;
- 4.2. Навчання через гру у ранньому віці;
- 4.3. Вибору місця навчання – дома чи в школі;
- 4.4. Природи дитини;
- 4.5. Організації відпочинку;
- 4.6. Ставлення до тілесних покарань;
- 4.7. Характеру та обов'язків учителя.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні цілі спартанського виховання, за Плутархом?
2. Як у спартанській системі поєднували фізичний розвиток і моральне виховання?
3. Які методи покарання та заохочення використовувалися в спартанських школах і як вони впливали на характер дітей?
4. Як Платон визначає роль законів у формуванні виховання та освіти громадян?
5. Яку структуру виховання та навчання Платон пропонує для дітей і підлітків?
6. Як моральне і громадянське виховання взаємопов'язані у його концепції?
7. Яку роль Аристотель відводить вихованню у розвитку доброчесної особистості та держави?
8. Як Аристотель визначає зв'язок між освітою, політикою і формуванням громадянських чеснот?
9. Які основні принципи виховання оратора пропонує Квінтіліан?
10. Як формується моральний і інтелектуальний розвиток майбутнього оратора за Квінтіліаном?
11. Яку роль у вихованні оратора відіграють приклад учителя і практика публічного мовлення?
12. Які спільні принципи виховання можна виявити у працях античних педагогів?
13. У чому полягають відмінності між підходами спартанської системи, платонівської, аристотелівської та квінтіліанівської моделей освіти?

Рекомендована література:

1. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 12–14.
2. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.
3. Аристотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.
4. Марк Квінтіліан. Про виховання оратора. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко.* Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 47–57.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 2

Тема. Дж. Локк «Думки про виховання».

Мета. Поглибити знання студентів про ключові ідеї Дж. Локка щодо формування особистості, фізичного, морального та інтелектуального виховання, розвинути вміння аналізувати й інтерпретувати зміст педагогічного першоджерела «Думки про виховання». Сприяти формуванню здатності критично оцінювати погляди Локка в історичному контексті, зіставляти їх із сучасними підходами до виховання та освіти, а також визначати значення його концепцій для розвитку європейської педагогічної думки й сучасної педагогічної практики.

Завдання:

1. Прочитати такі частини педагогічної праці:

1.1. «Фізичне виховання».

1.2. «Виховання характеру».

1.3. «Розумовий розвиток».

2. Проблематику кожної прочитаної частини зафіксувати у таблицях:

2.1. Дж. Локк про фізичне виховання:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Здоровий дух у здоровому тілі.	
2.	Про одяг.	
3.	Про обливання водою.	
4.	Гра.	
5.	Їжа.	
6.	Сон.	
		

2.2. Дж. Локк про виховання характеру:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Сила духу.	
2.	Примхи дітей.	
3.	Про обмеження.	
4.	Покарання.	
5.	Дисципліна.	
		

2.3. Дж. Локк про розумовий розвиток:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Про допитливість.	
2.	Ставлення до запитань дітей.	
3.	Про іграшки.	
		

3. Назвати думки Дж. Локка про фізичне виховання та загартування дітей, які є актуальними у наш час.

Питання для самоконтролю:

1. Які риси характеру та якості особистості Дж. Локк вважав основною метою виховання?

2. Як Локк обґрунтовує пріоритет фізичного виховання в ранньому розвитку дитини?

3. Які поради щодо харчування та способу життя пропонує Локк і як вони пов'язані з його уявленнями про здоров'я?

4. Чому Локк виступає проти тілесних покарань? Які альтернативи він пропонує?

5. Яку роль у вихованні він відводить похвалі й заохоченню? У яких випадках вони можуть нашкодити?

6. Як Локк трактує поняття «правила» у вихованні? Чому правила важливі для формування характеру?

7. Яким чином приклад дорослих впливає на поведінку дітей згідно з Локком?

8. Які навчальні предмети Локк вважав необхідними? Як він визначав їхню

послідовність та практичну цінність?

9. У чому полягає новаторство поглядів Локка порівняно з традиційним вихованням XVII століття?

10. Які ідеї Локка ви вважаєте актуальними для сучасної початкової освіти? Наведіть приклади можливого застосування.

11. Які обмеження або суперечливі положення можна знайти у концепції Локка? Як їх можна інтерпретувати в контексті сьогодення?

Рекомендована література:

1. Джон Беллерс. Пропозиції про створення трудового коледжу всіх корисних ремесел і сільського господарства. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 201–207.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 3

Тема. Я. А. Коменський «Велика дидактика».

Мета. Поглибити знання студентів про систему педагогічних поглядів Коменського шляхом самостійного аналізу змісту розділів «Метод моралі», «Про шкільну дисципліну», «Про чотирьохступеневу побудову шкіл у відповідності з віком та успіхами учнів», «Ідея материнської школи», «Ідея школи рідної мови», «Нарис латинської школи» та «Академія». Сприяти формуванню в студентів умінь працювати з педагогічними першоджерелами, критично інтерпретувати їхній зміст, порівнювати дидактичні принципи Коменського з сучасними освітніми підходами. Розвивати здатність аналізувати історичні моделі організації школи та виховання, визначати їхній вплив на формування європейської системи освіти та можливості інтеграції ідей Коменського у сучасну педагогічну практику початкової школи.

Завдання:

1. Зробити загальну характеристику праці Я. А. Коменського «Велика дидактика» (дата написання, повна назва книги, для кого корисна, кількість глав).

2. Прочитати і тезисно законспектувати наступні глави «Великої дидактики»: «Метод моралі» (гл. 23), «Про шкільну дисципліну» (гл. 26), «Про чотирьохступеневу побудову шкіл у відповідності з віком та успіхами учнів» (гл. 27), «Ідея материнської школи» (гл. 28), «Ідея школи рідної мови» (гл. 29), «Нарис латинської школи» (гл. 30), «Академія» (гл. 31).

Питання для самоконтролю:

1. Які основні принципи морального виховання пропонує Коменський у главі «Метод моралі»?

2. Яким чином Коменський рекомендує організовувати шкільну дисципліну, щоб виховання було ефективним і доброзичливим?

3. Які чотири ступені шкільної системи виділяє Коменський і як вони відповідають віку та успіхам учнів?

4. Що таке «материнська школа» і яку роль у вихованні дітей вона відіграє?

5. Чому Коменський підкреслює важливість навчання рідної мови і які методи пропонує?

6. Яка мета навчання у латинській школі та як організоване навчання у цьому закладі?

7. Які завдання академії визначає Коменський для підготовки молоді та формування цілісного світогляду?

8. Як приклад дорослих і поступовість навчання впливають на виховання за Коменським?

9. Які загальні дидактичні принципи простежуються в усіх опрацьованих главах «Великої дидактики»?

10. Які ідеї Коменського щодо організації освіти та виховання можна застосувати у сучасній початковій школі?

Рекомендована література:

1. Ян Коменський. Велика дидактика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 100–154.
2. Кравець В. П. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 122–178.
3. Левківський М. В., Микитюк О. М. Школа й педагогіка епох Середньовіччя та Відродження. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 21–28.
4. Скільський Д. П. Педагогічна теорія Я.-А. Коменського. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 90–122.
5. Марчук С., Борбич Н. «Велика дидактика» Яна Коменського як важливе джерело педагогічної науки. *Педагогічна спадщина Яна Коменського (до 430-річчя від дня народження та 390-річчя праці «Велика дидактика»): збірник матеріалів науково-методичного семінару* (м. Луцьк, 03 лист. 2022 року, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, Луцьк, 2022. С. 63–67.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 4

Тема. Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання».

Мета. Поглибити розуміння студентами педагогічних ідей Ж.-Ж. Руссо щодо природного виховання, формування особистості та розвитку моральних і пізнавальних здібностей дітей у різні періоди їхнього розвитку. Розвивати вміння аналізувати та інтерпретувати зміст першоджерела, виокремлювати ключові принципи навчання та виховання, зіставляти їх із сучасними педагогічними підходами та оцінювати практичну значущість для організації освітнього процесу в початковій школі. Сприяти формуванню критичного мислення, здатності до самостійного дослідження педагогічних текстів і використання історико-педагогічного досвіду у сучасній освітній практиці.

Завдання:

1. Прочитати Книгу першу Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання» і виписати думки автора про виховання немовлят. Визначити, які з них можна застосувати в сучасному контексті.
2. Законспектувати ключові положення Книги другої «Виховання дитини до 12-ти років», зокрема: «Привчання хлопчика зносити біль»; «Воля як найкращий вчитель для дитини»; «Труднощі та завдання природного виховання»; «Виховання Емілі у селі»; «Метод природних наслідків»; «Інтерес дитини як основний рушій навчання». Порівняти ці положення з сучасними підходами до розвитку самостійності та мотивації дітей.
3. Записати провідні ідеї Книги третьої «Виховання підлітка», зокрема: «Перша книга Емілі – «Робінзон Крузо»; «Вивчення ремесел Емілем». Проаналізувати, як практичне навчання та література впливають на розвиток підлітків.
4. Законспектувати основні положення Книги четвертої «Виховання юнака», зокрема: «Виховання пристрастей»; «Пошук Емілем нареченої». Визначити, які моральні та етичні уроки Руссо можна використати у вихованні сучасних підлітків.
5. Визначити актуальні проблеми гендерного виховання за Книгою п'ятою «Софі, або жінка», зокрема: «Жінка як пряма протилежність чоловіку»; «Софі – господиня дому». Проаналізувати ці погляди з огляду на сучасні ідеї рівності та соціалізації хлопчиків і дівчаток.

Питання для самоконтролю

1. Які основні думки Руссо щодо виховання немовлят він викладає у Книзі першій?
2. Як автор обґрунтовує природний підхід до виховання на ранніх етапах життя дитини?
3. Чому Руссо вважає, що дитину треба привчати зносити біль?
4. Що означає вислів «Воля – найкращий учитель для дитини» у контексті природного виховання?
5. Які труднощі та завдання пов'язані з природним вихованням за Руссо?
6. Яким чином середовище села впливає на розвиток Емілі?
7. Як застосовується метод природних наслідків та інтерес дитини як рушій навчання?

8. Яку роль відіграє література (зокрема «Робінзон Крузо») у вихованні Еміля підліткового віку?
9. Чому Руссо вважає важливим навчання ремеслам у підлітковому віці?
10. Як Руссо пропонує виховувати пристрасть у юнацькому віці?
11. Які завдання ставить перед собою Еміль у цьому періоді виховання?
12. Яке місце жінки в системі виховання за Руссо?
13. Як представлено роль Софі та її підготовку до сімейного життя?
14. Які актуальні проблеми гендерного виховання піднімає Руссо у Книзі п'ятій?

Рекомендована література:

1. Жан-Жак Руссо. Еміль, або Про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 208–275.
2. Кравець В. П. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 256–257.
3. Кравець В. П. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 385–430.
4. Левківський М. В., Микитюк О. М. Ідеї вільного виховання Ж.-Ж. Руссо. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 34–36.
5. Скільський Д. Педагогіка Франції XVIII ст. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 144–179.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 5

Тема. М. Монтессорі «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в “в будинках дитини”».

Мета. Поглибити розуміння студентами ідей М. Монтессорі щодо наукового підходу до виховання та розвитку дітей раннього віку. Розвивати здатність аналізувати та інтерпретувати педагогічні першоджерела, виокремлювати ключові принципи методу Монтессорі, зокрема самостійність дитини, роль підготовленого середовища та спостереження як основного інструменту виховання. Сприяти формуванню умінь порівнювати методи Монтессорі з іншими педагогічними системами, оцінювати їхню актуальність і можливість застосування у сучасній початковій школі, а також критично мислити щодо практичної організації освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Завдання :

- 1.1. Прочитати дану працю М. Монтессорі та законспектувати твір у таких аспектах:
 1. Регламент «будинку дитини».
 2. Орієнтовний розклад у «будинку дитини».
 3. Вправи повсякденного життя.
 4. Їжа. Харчування дитини.
 5. Виховання почуттів.
 6. Розумове виховання.
 7. Дисципліна в «будинку дитини».
- 1.2. Розв'язати тестові завдання:
 1. “Будинок дитини” М. Монтессорі був закладом: 1) платним; 2) безплатним.
 2. Вкажіть вимоги, які зобов'язувались виконувати батьки у “Будинку дитини” М. Монтессорі: 1) платити за навчання дітей; 2) посилати в певний час своїх дітей до “Будинку” немитими і в охайному одязі з фартухом; 3) виявляти всіляку повагу і пошану вчительці, і всім особам, які працюють у “Будинку”; 4) допомагати вчительці в справі виховання дітей; 5) подавати вчительці відомості про домашнє життя дитини, 6) дарувати щомісячно подарунки вчительці.
 3. Встановіть послідовність режимних моментів орієнтованого розкладу в “Будинку дитини” М. Монтессорі: 1) розумові вправи; 2) вільні ігри; 3) звичайна гімнастика; 4) сніданок; 5) прихід; 6) ручна праця.

4. Продовжити думку М. Монтессорі: “Цінність людини не в тому, як її виховали і навчили вчителі, а в тому як вона ...”

5. Укажіть, на чому ґрунтується дисципліна в “Будинку дитини” М. Монтессорі.

6. Укажіть вік навчання і виховання дітей в “Будинку дитини” М. Монтессорі.

7. Назвіть відомого італійського педагога, яка народилась у релігійній родині. Як педагог розпочинала свою діяльність, будучи доктором медицини. Відкривши в Римі школу для дітей із слабкими розумовими здібностями, розробила спеціальну методику їх навчання, яка дала надзвичайно високі результати і в навчанні дітей з нормальним інтелектом.

8. Вкажіть вік дитини, в якому на думку М. Монтессорі, вона є дослідником.

9. Вкажіть вік дитини, в якому на думку М. Монтессорі, вона є “вченим”.

10. Встановіть послідовність вікової періодизації дитинства за М. Монтессорі: 1) орієнтація на світ засобами власної діяльності; 2) мовленнєвий і сенсомоторний розвиток; 3) нагромадження знань; створення чуттєвого образу Всесвіту.

11. Вкажіть праці, які належать перу М. Монтессорі: 1) “Будинок дитини. Метод наукової педагогіки”; 2) “Антропологічна педагогіка”; 3) “Загальна педагогіка, виведена з мети виховання”; 4) “Керівництво до мого методу”; 5) “Лебедина пісня”; 6) “Самовиховання і самонавчання в початковій школі”.

12. Вкажіть країни, на якій особливо значний вплив справили ідеї М. Монтессорі у справі методики дошкільного виховання: 1) Україна; 2) США; 3) Франція; 4) Голландія; 5) Німеччина; 6) Нідерланди; 7) Китай.

13. Зазначте основні принципи вільного виховання М. Монтессорі: 1) створення педагогічно доцільного виховного і розвивального середовища; 2) міцний зв'язок з природою; 3) провідна і активна роль педагога; 4) постійне вивчення особистості в діяльності; 5) вагоме втручання вчителя у навчально-виховний процес; 6) самопізнання своїх можливостей; 7) привчати до самодисципліни; самоорганізації і порядку; 8) тісний контакт в батьками; 9) виховання позитивних почуттів, власної гідності дитини.

14. Установіть послідовність вікової періодизації дитинства за М. Монтессорі: 1) дитина – “дослідник”; 2) мовленнєвий і сенсомоторний розвиток; 3) дитина – “вчений”.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні принципи педагогіки Монтессорі щодо раннього дитячого виховання?
2. Що таке «підготовлене середовище» і яку роль воно відіграє у розвитку дитини?
3. Як Монтессорі пояснює важливість спостереження за дитиною у процесі навчання та виховання?
4. Яким чином метод Монтессорі сприяє розвитку самостійності та ініціативи дитини?
5. Яку роль відіграє педагог у «будинку дитини» за Монтессорі?
6. Які вікові та індивідуальні особливості дітей враховуються у методі Монтессорі?
7. Як принципи Монтессорі можуть бути застосовані у сучасній початковій школі?
8. Чим науковий підхід Монтессорі відрізняється від традиційних методів виховання та навчання?
9. Які переваги та можливі труднощі впровадження методу Монтессорі у практику навчальних закладів?
10. Які ідеї Монтессорі можна інтегрувати у позашкільну або додаткову освітню роботу з молодшими школярами?

Рекомендована література:

10. Марія Монтессорі. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «будинках дитини». *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 521–536.
11. Кравець В. П. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст. Тернопіль, 1996. 290 с.
12. Скільський Д. Педагогіка педоцентризму. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 300–305.
13. Савченко О. Творчі гуманістичних педагогічних систем. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2012. С.444–448.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Семінарські заняття

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема. Школа і педагогіка давньоруської доби.

Мета. Розвивати у студентів уміння аналізувати систему освіти та педагогічні практики давньоруської доби, оцінювати їхню історичну та культурну цінність, а також порівнювати з сучасними освітніми підходами. Формувати здатність критично обробляти та інтерпретувати інформацію з різних джерел, застосовувати етичні міркування у педагогічній діяльності, використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для дослідження історико-педагогічних матеріалів. Сприяти розвитку професійних компетентностей щодо організації освітнього процесу, формування моральних, культурних та національних цінностей учнів, забезпечення їхнього фізичного та психоемоційного здоров'я, а також підтримки власного професійного розвитку.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Язичницька педагогіка слов'ян.
- 1.2. Школа і освіта Давньої Русі.
- 1.3. Освітня політика давньоруських князів.
- 1.4. Перекладна література Давньої Русі.
- 1.5. Оригінальні пам'ятки педагогічної літератури Давньої Русі.

2. Практичні завдання:

2.1. Аналіз моральних настанов. Прочитайте «Повчання дітям» Володимира Мономаха та випишіть 5–7 висловлювань, що відображають універсальні моральні цінності. Спробуйте пояснити їхнє значення для виховання дітей у сучасному освітньому середовищі.

2.2. Дослідження першоджерел. Проаналізуйте літописні свідчення та давньоруські тексти («Повість врем'яних літ», «Изборник» Святослава, «Слово про закон і благодать» Іларіона) щодо освіти і виховання в Давній Русі. Випишіть ключові принципи та тенденції навчання.

2.3. Порівняльний аналіз джерел. Вивчіть спостереження іноземних мандрівників (Ахмед ібн Фадланд, Абу-ль-Фарадж Мухаммед ібн Ябі-Якуб) про освіту русів. Порівняйте їхні оцінки з інформацією з давньоруських джерел і зробіть висновки про відмінності та спільні риси.

2.4. Моделювання педагогічної практики. Підготуйте фрагмент навчального заняття в давньоруській школі або реконструйте традиції початку чи завершення навчального року, виходячи з аналізованих джерел.

5. Науково-дослідницьке завдання. Підготуйте короткий реферат або повідомлення, де синтезуєте інформацію з усіх джерел, виділяючи особливості давньоруської школи, систему виховання та їхнє значення для формування моральних, культурних і освітніх цінностей.

Теми рефератів і повідомлень:

- Виникнення слов'янської писемності.
- Велесова книга як першоукраїнський літопис.
- Вплив української міфології на язичницьку педагогіку.
- Освітня політика Володимира Великого.
- Внесок Ярослава Мудрого у культурно-освітню справу Давньої Русі.
- Давньоруські школи.

Навчальні книги в школах Давньої Русі.

Суспільне становище і громадська опіка аномальних дітей часів Давньої Русі.

Педагогічна думка у Давньої Русі.

Виховання у східних слов'ян.

Традиційні засади виховання дітей у Давній Русі.

Рекомендована література:

1. Бойчук П., Марчук С. Організація шкільної освіти Давньої Русі в історико-педагогічному та етнографічному ракурсах. *Академічні студії*. 2022. №.4. С. 156–164.
2. Писемні пам'ятки про освіту за дохристиянської доби. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя*. Київ: Знання, 2005. С. 17–33.
3. Освіта і зародження педагогічної думки в Київській Русі. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя*. Київ: Знання, 2005. С. 34–54.
4. Марчук С. С. Гуманістичний потенціал «Повчання» Володимира Мономаха у формуванні історико-педагогічної компетентності майбутніх учителів. *Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського: минулина, сучасність, майбуття: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю освітнього закладу; (м. Володимир-Волинський, 28 лист. 2019 р.) / упоряд. Б. Є Жулковський*. Луцьк: Вежа-друк 2019. С. 58–62.
5. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. *Історія української школи і педагогіки*. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.
6. Марчук С. С. Виховання, школа і педагогічна думка докняжої і княжої доби. *Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі: навч. посіб.* Луцьк Твердиня, 2009. 120 с.
7. Медвідь Л. А. *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*. Київ: Вікар, 2003. 335 с.
8. Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В.. *Історія педагогіки України в особах: навч. посіб.* Суми: Університетська книга, 2005. 266 с.
9. Радул О. *Історія педагогіки України Х-XVII століть: Персоналії*. Київ: В-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 238 с.
10. Скільський Д. М. *Історія української педагогіки*. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.
11. Сірополко С. *Історія освіти в Україні*. Львів: Афіша, 2001. 664 с.
12. *Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської*. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.
13. *Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / за заг. ред. С. А. Литвинова*. Київ: Рад. школа, 1961. 652 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема. Видатні українські педагоги ХХ ст.

Мета. Поглибити знання студентів про внесок видатних українських педагогів ХХ століття у розвиток освіти, педагогічної науки та методики навчання. Розвивати здатність аналізувати педагогічні ідеї та практичні підходи, оцінювати їх історичне та соціокультурне значення, порівнювати з сучасними освітніми концепціями. Сприяти формуванню критичного мислення, умінь працювати з першоджерелами та науковими джерелами, а також застосовувати педагогічний досвід видатних українських педагогів у сучасній практиці початкової школи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Життя та педагогічна діяльність С. Русової.
- 1.2. Педагогічні погляди Г. Ваценка.
- 1.3. Просвітницька діяльність І. Огієнка.
- 1.4. Життя та педагогічна діяльність А. Макаренка.

1.5. Педагогіка гуманізму В. Сухомлинського.

2. Практичні завдання:

2.2. Запишіть у таблицю назви праць, які належать кожному із згаданих вище педагогів та характеристики творчого портрету (увійшов в історію педагогіки як.....)

Прізвище роки життя	Творчий портрет	Назви праць
С. Русова (1856-1940)	Видатний педагог, громадський і державний діяч, теоретик національного, дошкільного та позашкільного виховання	«Дошкільне виховання», «Дидактика», «Український буквар»...

2.3. Запишіть думки про виховний ідеал українців із праці Г. Ващенка «Виховний ідеал»

2.4. Підготувати і захистити реферат (повідомлення).

Теми рефератів і повідомлень:

С. Русова як фундатор теорії і методики дошкільного виховання в Україні.

С. Русова про фізичне виховання дітей.

Особливості виховного ідеалу Г. Ващенка.

Г. Ващенко про тіловиховання.

Культурно-просвітницька діяльність І. Огієнка.

Педагогічні експерименти А. Макаренка.

Здоров'язбережувальні ідеї педагогіки В. Сухомлинського.

Народознавчі витoki педагогіки В. Сухомлинського.

«Уроки мислення» серед природи у педагогічному досвіді В. Сухомлинського.

Поради В. Сухомлинського про самовиховання у фізичній культурі.

Рекомендована література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с.

2. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.

3. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. 388 с.

4. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.

5. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. 576 с.

6. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Київ: Либідь, 1997. Кн. 1. 272 с.; Кн. 2. 320 с.

7. Скільський Д. М. Історія української педагогіки. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.

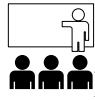
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Рад. школа, 1978. – 263 с.

9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 томах. Київ: Рад. школа, 1976-1977. Т.1. 654 с.; Т.2. 670 с.; Т.3. 670 с.; Т.4. 640 с.; Т.5. 639 с.

10. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2. 552 с.

11. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє. Київ: Наукова думка, 2003. 286 с.

12. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

Практичні заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема. Вивчення освітньо-виховних традицій епохи Українського Відродження, Луцької братської школи.

Мета. Поглибити знання студентів про освітні та виховні традиції епохи Українського Відродження, зокрема про діяльність Луцької братської школи, її структуру, методи навчання та виховання учнів. Розвивати здатність працювати з історичними джерелами, аналізувати і порівнювати освітні практики різних періодів, оцінювати їхнє значення для формування моральних, культурних та національних цінностей. Сприяти розвитку критичного мислення, дослідницьких умінь і здатності застосовувати історико-педагогічний досвід у сучасній освітній діяльності початкової школи.

План

1. Обговорення головних теоретичних положень теми (стислий огляд):

- 1.1. Історична зумовленість українського ренесансу.
- 1.2. Братські школи України.
- 1.3. Острозький культурно-освітній центр.
- 1.4. Києво-Могилянська академія.
- 1.5. Школа та освіта в Запорізькій Січі.
- 1.6. Педагогічні погляди і діяльність Г. Сковороди.
- 1.7. Сподвижники педагогічної думки українського Відродження

2. Практичні завдання:

- 2.1. Виписати думки із «Домострою» про те:
 - а) «як дітей своїх виховати у всякому повчанні і страху Божому»;
 - б) «як дітей вчити і страхом рятувати»;
 - в) «яких людей тримати і як про них піклуватись в усякому навчанні і в божественних заповідях і хатньому розпорядку».
- 2.2. Зазначте провідні педагогічні проблеми, підняті Є. Славинецьким у творі «Громадянство звичаїв дитячих», підтвердити їх відповідними цитатами.
- 2.3. Складіть хронологію основних культурно-освітніх подій Києво-Могилянської академії.
- 2.4. Складіть хронологію основних культурно-освітніх подій Острозької академії.
- 2.5. Виписати думки про освіту і виховання із творів Г. Сковороди «Убогий жайворонок», «Вдячний Єродій», «Байки харківські».
- 2.6. Опрацюйте Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. Основні положення запишіть. Зазначте, які освітньо-виховні традиції, зафіксовані у цьому документі, збереглися у сучасній школі.
- 2.7. Виписати думки іноземних мандрівників П. Алепського і Ж. Балюза про освіту і виховання українців.

Рекомендована література:

1. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
2. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки. Київ: Знання, КОО, 2003. 450 с.
3. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.
4. Марчук С. С., Чемерис І. В. Вимоги до вчителів братських шкіл України (на прикладі Статуту Луцької братської школи 1624 року). *Молодий вчений: науковий журнал*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 40–43.
5. Марчук С., Чемерис І. Здоров'язбережувальний потенціал філософсько-педагогічної спадщини Григорія Сковороди в контексті сучасної освіти. *Формування педагога майбутнього: виклики сьогодення, цінності та міжнародний ракурс: колективна монографія* /

Н. Денисенко, С. Марчук, І. Чемерис, Г. Голя, І. Кліш, М. Юхименко, М. Козігора, І. Ковальчук, О. Федорчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2025. С. 33–87.

6. Марчук С. С. Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі : навч. посіб. Луцьк : Твердиня, 2009. 120 с.

7. Скільський Д. М. Історія української педагогіки. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.

8. Наш перворозум Григорій Сковорода. Фотоальбом / упор. В. Стадниченко, М. Шудря. Київ: Спалах, 2004. 180 с.

9. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша, 2001. 664 с.

10. Сковорода Г. Твори: У 2-х т. Київ: Обереги, 2005. Т.1. 528 с.; Т.2. 480 с.

11. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема. Вивчення та аналіз педагогічної думки України у ХІХ – поч. ХХ ст.

Мета. Поглибити знання студентів про розвиток педагогічної думки в Україні у ХІХ – на початку ХХ століття, її вплив на освіту та виховання, ознайомитися з основними ідеями видатних українських педагогів того періоду. Розвивати уміння критично аналізувати педагогічні концепції, порівнювати їх із сучасними освітніми підходами, працювати з історичними та науковими джерелами. Формувати здатність застосовувати історико-педагогічний досвід у сучасній початковій школі для розвитку моральних, культурних, національних цінностей учнів та забезпечення ефективного організованого навчально-виховного процесу.

План

1. Обговорення головних теоретичних положень з теми (стислий огляд)

- 1.1. Педагогічні погляди Т. Г. Шевченка
- 1.2. Педагогічні ідеї Лесі Українки
- 1.3. Педагогічні погляди І. Франка.
- 1.4. Педагогічні погляди і діяльність Б. Д. Грінченка.
- 1.5. Педагогічні погляди і діяльність Х. Алчевської.
- 1.6. Педагогічні погляди П. Куліша.
- 1.7. Педагогічні погляди і діяльність О. Духновича.
- 1.8. Педагогічні погляди К. Ушинського.
- 1.9. Педагогічні погляди М. Грушевського.

2. Практичні завдання

- 2.1. Виписати ключові думки Т. Г. Шевченка про освіту і виховання (за хрестоматією з історії вітчизняної педагогіки).
- 2.2. Проаналізувати «Буквар» Т. Г. Шевченка, визначити методи навчання та виховання, закладені у творі.
- 2.3. Визначити соціально-педагогічну проблематику твору Лесі Українки «Волинські образи».
- 2.4. Проаналізувати підручник О. Духновича «Народная педагогия», виділити основні педагогічні принципи та методи.
- 2.5. Підготувати анотації педагогічних і публіцистичних творів:
 - 2.5.1. «Чудацькі думки про українську національну справу» М. Драгоманова;
 - 2.5.2. «Якої нам треба школи», «Екзамен», «Учителям» Б. Грінченка;
 - 2.5.3. «Учитель» І. Франка;
 - 2.5.4. «Про народність у громадському вихованні» К. Ушинського.
- 2.6. Скласти висновок про виконану роботу у формі переліку провідних педагогічних проблем, які зустрічаються у зазначених творах.

Рекомендована література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Бойчук, П. М., Борбич, Н. В., Марчук, С. С., Пуш, О. А., Смолюк, А. І. Використання народознавчих ідей видатних українських просвітників у професійній підготовці майбутніх педагогів. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. №20. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916693>
3. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
4. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.
5. Марчук С. «Буквар» Тараса Шевченка для «перешколення» (реформи) освітньої справи. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 20-ти річчю інституту (м. Луцьк, 21–22 травня 2020 року) / упоряд. О. А. Бундак, Т. Й. Жалко, Н. Г. Конон. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 53–55.
6. Марчук С. С., Чемерис І. В. Гуманізм, народність та природовідповідність – визначальні принципи К. Д. Ушинського. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. №4 (11). С. 38–44.
7. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні. Київ: Вікар, 2003. 335 с.
8. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. 576 с.
9. Скільський Д. М. Історія української педагогіки. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.; Кн. 2. 552 с.
11. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє. Київ: Наукова думка, 2003. 286 с.
12. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Київ: Рад. школа, 1983. Т.1. 488 с.; Т.2. 359 с.
13. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / за заг. ред. С.А. Литвинова. Київ: Рад. школа, 1961. 652 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема. Здача змістового модуля 2 «Історія української педагогіки».

Мета. Закріпити та систематизувати знання студентів про історію української педагогіки від докняжої доби до початку ХХІ століття, включаючи розвиток виховання, школи та педагогічної думки в різні історичні періоди: докняжа і княжа доба, епоха Українського Відродження, часи влади Російської та Австро-Угорської імперій, ХХ – поч. ХХІ ст. Розвивати здатність аналізувати та узагальнювати історико-педагогічні факти, виділяти основні тенденції та педагогічні ідеї, оцінювати їхній внесок у формування національної системи освіти та виховання. Формувати навички самостійного дослідження, роботи з джерелами та синтезу інформації для подальшого застосування в професійній діяльності вчителя початкової школи.

План

1. Підготовка до перевірки, взаємо- і самоконтролю знань студентів із основних теоретичних засад змістового модуля 2:

Тема 6. Виховання, школа і педагогічна думка докняжої і княжої доби.

Тема 7. Становлення і розвиток національної системи виховання і педагогіки в епоху Українського Відродження.

Тема 8. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки України у часи влади Російської та Австро-Угорської імперій.

Тема 9. Розвиток освіти і педагогічної думки України у XX-поч. XXI ст.

2. Здача змістового модуля 2 (можливі форми – усне опитування (співбесіда), самостійна письмова робота, тестування).

2.1. Отримати пропонований варіант питань (білету). Уважно прочитати завдання (інструкцію).

2.2. Виконати подані завдання (для письмової роботи записати, для усної відповіді – упорядкувати тези).

2.3. Зосередитись і уважно перевірити правильність виконаної роботи.

2.4. Здати контрольну модульну роботу для перевірки.

Орієнтовні варіанти питань/завдань

Варіант 1

1. Назвати етапи раннього виховання у східних слов'ян за народною педагогікою.

2. Скласти хронологічну таблицю життєвого і творчого шляху К.Ушинського.

3. Визначити педагогічну проблематику твору Лесі Українки «Школа» (Волинські образки).

Варіант 2

1. Назвати витoki писемності у слов'ян у дохристиянські часи.

2. Проаналізувати структуру Острозького культурно-освітнього центру в епоху Відродження.

3. Обґрунтувати статутні статті Луцької братської школи 1624 року, що ілюструють принципи: гуманізму; демократизму; класно-урочної системи навчання.

Варіант 3

1. Назвати давньоруських князів, які здійснювали освітню політику.

2. Проаналізувати педагогічні погляди Софії Русової.

3. Визначити морально-етичну проблематику «Повчання дітям» В. Мономаха.

Варіант 4

1. Назвати причини швидкого поширення грамотності в Давній Русі.

2. Проаналізувати педагогічні погляди Т. Шевченка.

3. Скласти структурно-логічну схему «Школа і виховання в Запорізькій Січі».

Варіант 5

1. Назвати історичну зумовленість Українського ренесансу, його перших представників.

2. Проаналізувати педагогічні погляди О. Духновича.

3. Визначити педагогічну проблематику твору Г. Сковороди «Убогий жайворонок».

Варіант 6

1. Назвати педагогічні ідеї Г. Ващенка.

2. Проаналізувати характерні риси братських шкіл України.

3. Скласти структурно-логічну схему: «Національне шкільництво в період Української революції (1917-1919 рр.).

Варіант 7

1. Вказати педагогічні погляди Лесі Українки.

2. Проаналізувати освітню діяльність давньоруських князів.

3. Обґрунтувати актуальність порад К. Ушинського при вивченні іноземних мов (за статтею «Рідне слово»).

Варіант 8

1. Назвати авторів перекладної літератури Давньої Русі.

2. Проаналізувати педагогічні погляди І. Огієнка.

3. Скласти структурно-логічну схему «Адміністрація Києво-Могилянської академії».

Варіант 9

1. Назвати авторів оригінальної літератури в Давній Русі.

2. Проаналізувати типи шкіл в Давній Русі.

3. Обґрунтувати актуальність ідей народності виховання К. Ушинського (за працею «Про народність у громадському вихованні»).

Варіант 10

1. Назвати педагогічні ідеї Г. Сковороди.
2. Проаналізувати зміст навчання та виховання в давньоруських школах.
3. Скласти структурно-логічну схему «Педагогічна думка Давньої Русі».

Варіант 11

1. Назвати педагогічні погляди Б. Грінченка.
2. Проаналізувати традиції фізичного виховання козаків.
3. Окреслити педагогічну проблематику (структуру) «Буквара» Т. Шевченка.

Варіант 12

1. Назвати педагогічні погляди Х. Алчевської.
2. Проаналізувати традиції психофізичного виховання козаків.
3. Скласти хронологію головних подій у розвитку Києво-Могилянської академії.

Варіант 13

1. Назвати передумови виникнення братських шкіл в Україні.
2. Проаналізувати педагогічні погляди П. Куліша.
3. Окреслити психолого-педагогічну проблематику твору К. Ушинського «Праця в її психічному та виховному значенні».

Варіант 14

1. Назвати загально-педагогічні ідеї К. Ушинського.
2. Проаналізувати систему виховання та освіти в Запорізькій Січі.
3. Скласти тези до теми: «Язичницька педагогіка слов'ян».

Варіант 15

1. Назвати педагогічні погляди В. Сухомлинського.
2. Проаналізувати систему освіти та виховання у радянську добу.
3. Скласти структурно-логічну схему «Освітньо-виховні традиції Києво-Могилянської академії».

Варіант 16

1. Назвати особливості виховання у східних слов'ян.
2. Проаналізувати принципи педагогічної системи С. Русової.
3. Віднайти у творі В. Мономаха «Повчання дітям» думки про шкідливі звички дітей та молоді.

Варіант 17

1. Назвати педагогічні ідеї Г. Ващенко.
2. Проаналізувати основні освітньо-культурні події Давньої Русі.
3. Скласти структурно-логічну схему «Розвиток освіти на західноукраїнських землях у кін.18-19 ст.»

Варіант 18

1. Назвати педагогічні ідеї О. Духновича
2. Проаналізувати освітню політику Ярослава Мудрого.
3. Окреслити педагогічну проблематику праці В. Сухомлинського «Батьківська педагогіка».

Варіант 19

1. Назвати педагогічні праці В. Сухомлинського.
2. Проаналізувати просвітницьку діяльність Гальшки Гулевичівни.
3. Обґрунтувати актуальність ідей «Виховного ідеалу» Г. Ващенко.

Варіант 20

1. Назвати педагогічні ідеї І. Франка.
2. Проаналізувати освітньо-виховні традиції давньоруських шкіл.
3. Скласти структурно-логічну схему до теми: «Внесок Ю. Дрогобича (Котермака) в світову та українську освіту».

Самостійна робота студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 6

Тема. «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Мета. Опрацювати твір Володимира Мономаха «Повчання дітям» з метою вивчення основних морально-етичних та педагогічних принципів давньоруської школи виховання. Розвивати навички виділення ключових думок та цінностей, що стосуються формування характеру, моральності та поведінки дітей. Формувати здатність критично аналізувати історичні джерела, систематизувати отриману інформацію та узагальнювати педагогічні ідеї для подальшого застосування в сучасній освітній практиці початкової школи.

Завдання :

1. Загальна характеристика «Повчання» (авторство, рік першої згадки, джерело).
2. Визначте морально-педагогічний зміст твору:

/п	Морально-етична проблема	Вислів В. Мономаха

3. Прочитати «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Виписати із цього твору 7-8 висловлювань, які можна по праву вважати нормами загальнолюдської моралі.

4. Розкрийте значення окремих порад В. Мономаха:

Старих треба шанувати, як отця, а молодих – як братів.

Треба лжі берегтися, і п'янства, і блуду, бо в цьому душа погибє і тіло.

Де йтимите чи станете, напоїть, нагодуйте стороннього; а ще більше вишануйте гостя – хоч простого, хоч знатного, якщо не можете дарунком, то їжею чи питвом.

Коли щось добре вмієте – не забувайте, а чого не вмієте – учіться.

Питання для самоконтролю

1. Яка основна мета «Повчання дітям» Володимира Мономаха?
2. Які моральні цінності та чесноти підкреслює автор у вихованні дітей?
3. Яке значення Мономах надає освіті та навчанню у житті дитини?
4. Як у творі висвітлюються правила поведінки та взаємовідносин із оточуючими?
5. Які методи виховання пропонує Мономах для формування характеру дітей?
6. Як автор розглядає роль батьків у вихованні своїх дітей?
7. Які поради Мономаха стосуються духовного та морального розвитку дитини?
8. Чим «Повчання дітям» важливе для розуміння педагогічної думки давньоруської доби?
9. Які конкретні приклади або вислови з твору ілюструють педагогічні принципи Мономаха?
10. Які ідеї твору можуть бути застосовані в сучасній педагогічній практиці?

Рекомендована література:

1. «Поучення» Володимира Мономаха. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя.* Київ: Знання, 2005. С. 40–42.
2. Марчук С. С. Гуманістичний потенціал «Повчання» Володимира Мономаха у формуванні історико-педагогічної компетентності майбутніх учителів. *Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського: минушина, сучасність, майбуття:* матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю освітнього закладу; (м. Володимир-Волинський, 28 лист. 2019 р.) / упоряд. Б. Є Жулковський. Луцьк: Вежа-друк 2019. С. 58–62.
3. Радул О. Володимир Мономах. *Історія педагогіки України X-XVII століть : персоналії.* Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. С. 27–36.
4. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 7

Тема. Статут Луцької братської школи 1624 року. Г. Сковорода «Вдячний Єродій», «Убогий жайворонок».

Мета. Опрацювати історичні та літературні джерела з метою вивчення освітніх та виховних традицій епохи Українського Відродження та філософсько-педагогічних ідей Григорія Сковороди. Розвивати здатність виділяти основні принципи організації шкільної системи, педагогічні цінності та методи виховання, що закладені у Статуті Луцької братської школи, а також морально-етичні та духовні ідеї, представлені у творах Сковороди. Формувати навички критичного аналізу історичних документів і літературних текстів, систематизації та узагальнення інформації для подальшого використання в педагогічній практиці.

Завдання :

1. Зробіть загальну характеристику одного з найдавніших шкільних статутів Європи (рік написання, кількість статей, історія появи Статуту).

2. Опрацюйте Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. Основні положення запишіть. Зазначте, які освітньо-виховні традиції, зафіксовані у цьому документі, збереглися у сучасній школі.

3. Віднайдіть у Статуті окремі аспекти організації навчально-виховного-процесу у братських школах, заповнивши таблицю:

п/п	Характеристики організації навчального процесу	Положення Статуту (артикули)
1.	демократичність	
2.	національне виховання	
3.	чітка організація навчання	
4.	зв'язок з батьками чи родичами учнів	
5.	гуманізм	
6.	зміст навчання	
7.	методичне забезпечення навчання	
8.	методи навчання та виховання	
9.	вимоги до вчителя	

4. Питання для роздумів: Як ви розумієте слова *“...вчитель...має бути благочестивий, розсудливий, смиренномудрий, лагідний, стриманий, не п'яниця, не блудник, не хабарник”*. Чи існують суперечності “такого вчителя” тепер?

5. Вивчити та проаналізувати притчу Г. Сковороди «Вдячний Єродій». Основні педагогічні ідеї записати у таблиці:

п/п	Педагогічні ідеї	Висловлювання із притчі

6. Випишіть думки про освіту і виховання із творів Г.Сковороди «Убогий жайворонок», заповнивши таблицю:

п/п	Педагогічні думки	Цитати із притчі

7. Проаналізувати образи та символіку творів: визначити, які приклади та образи Сковорода використовує для передачі педагогічних ідей і як вони допомагають розкрити моральний та духовний аспект виховання.

8. Скласти короткий висновок про педагогічні принципи та цінності, що пропонує Сковорода, та сформулювати, які з них можна застосувати у сучасному освітньому процесі початкової школи.

Питання для самоконтролю:

1. Яка основна мета створення Статуту Луцької братської школи 1624 року?
2. Які принципи організації навчального процесу були закладені в статуті?
3. Які вимоги до учнів та педагогів визначав статут?
4. Які освітні та виховні цінності проголошувались у братській школі?

5. Які морально-етичні ідеї пропонує Г. Сковорода у творі «Вдячний Еродій»?
6. Які педагогічні або виховні принципи містяться у творі «Убогий жайворонок»?
7. Як у творах Сковороди відображена взаємозв'язок навчання, моралі та духовного розвитку?
8. Які символи та образи Сковорода використовує для передачі своїх ідей?
9. Як ідеї Луцької братської школи та Сковороди можуть бути застосовані у сучасній педагогічній практиці?
10. Які спільні педагогічні цінності можна виділити між Статутом Луцької братської школи та творами Сковороди?

Рекомендована література:

1. Другий статут Луцької школи (близько 1624р.). *Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки* / за заг. ред. С. А. Литвинова. Київ: Рад. школа 1961. С. 22 – 26.
2. Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. *Історія української школи і педагогіки :хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 70–73.
3. Сковорода Г. Твори: У 2-х т. Київ: Обереги, 2005. Т.1. 528 с.; Т.2. 480 с.
4. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 12–36.
5. Марчук С. С., Чемерис І. В. Вимоги до вчителів братських шкіл України (на прикладі Статуту Луцької братської школи 1624 року). *Молодий вчений: науковий журнал*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 40–43.
6. Марчук С., Чемерис І. Здоров'язбережувальний потенціал філософсько-педагогічної спадщини Григорія Сковороди в контексті сучасної освіти. *Формування педагога майбутнього: виклики сьогодення, цінності та міжнародний ракурс: колективна монографія* / Н. Денисенко, С. Марчук, І. Чемерис, Г. Голя, І. Кліш, М. Юхименко, М. Козігора, І. Ковальчук, О. Федорчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2025. С. 33–87.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 8

Тема. Леся Українка «Волинські образки». К. Ушинський «Про народність у громадському вихованні».

Мета. Опрацювати літературні та педагогічні джерела з метою вивчення соціально-педагогічних проблем, національних цінностей і принципів виховання в Україні ХІХ–ХХ ст. Розвивати здатність аналізувати художні та науково-педагогічні тексти, виділяти ключові ідеї щодо формування моральності, національної свідомості та громадянської позиції. Формувати навички критичного мислення, систематизації та узагальнення педагогічних положень для подальшого застосування у практичній діяльності вчителя початкової школи.

Завдання:

1. Опрацювати твір Лесі Українки «Волинські образки» та заповнити таблицю:

/п	Соціально-педагогічна проблема	Цитати з твору

2. Поясніть слова, зазначені в кінці твору Лесі Українки «Волинські образки»: «Порожня школа, порожня хата і порожня сулія zostалися чекати нового вчителя».
3. Законспектувати тезисно розділи статті К. Ушинського «Про народність у громадському вихованні». Виписати із розділу «Виховання і характер. Яку роль відіграє народність у вихованні» думки про народність виховання, про громадське виховання як сімейне виховання народу.
4. Зробити загальний висновок зі статті, скориставшись положеннями К. Ушинського, що знаходиться в кінці розділу VIII.

Питання для самоконтролю:

1. Які соціально-педагогічні проблеми піднімає Леся Українка у творі «Волинські образки»? Наведіть приклади з тексту.

2. Що символізує вислів «Порожня школа, порожня хата і порожня сулія zostалися чекати нового вчителя»? Які висновки про стан освіти можна зробити на основі цього вислову?

3. Яку роль, на думку К. Ушинського, відіграє народність у формуванні виховання та характеру дитини?

4. Як К. Ушинський визначає співвідношення громадського та сімейного виховання у процесі формування моральності та національної свідомості?

5. Які основні педагогічні ідеї та принципи виховання, зазначені у статті К. Ушинського, можна застосувати у сучасній початковій школі?

6. Які спільні цінності та ідеї щодо формування громадянської позиції прослідковуються у творах Лесі Українки та К. Ушинського?

7. Як аналіз художнього тексту допомагає зрозуміти соціально-педагогічні проблеми епохи та принципи виховання?

8. Які засоби та методи виховання К. Ушинський вважає найефективнішими для розвитку характеру та патріотичної свідомості?

9. Які уроки для сучасного вчителя початкової школи можна винести з аналізу «Волинських образків» та педагогічних положень К. Ушинського?

10. Сформулюйте власне коротке узагальнення щодо впливу народності на виховання дітей у контексті української педагогічної думки ХІХ–ХХ ст.

Рекомендована література:

1. Леся Українка. Волинські образки. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 334–339.

2. К. Д. Ушинський. Про народність у громадському вихованні. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 224–234.

3. Марчук С. С. Духовно-освітні традиції у нарисі Лесі Українки «Волинські образки (Школа)». *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. 2016. Число 16. С. 20–25.

4. Марчук С. С., Чемерис І. В. Гуманізм, народність та природовідповідність – визначальні принципи К. Д. Ушинського. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. №4 (11). С. 38–44.

5. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 149–179, 394–404.

6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Київ: Рад. школа, 1983. Т.1. 488 с.; Т.2. 359 с.

8. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.; Кн. 2. 552 с.

9. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ №9

Тема. Г. Ващенко «Виховний ідеал».

Мета. Опрацювати твір Г. Ващенка «Виховний ідеал» з метою вивчення концепції цілісної особистості та ідеалів виховання в українській педагогіці. Розвивати здатність визначати основні принципи формування моральних, інтелектуальних та громадянських якостей учнів, аналізувати педагогічні ідеї автора, систематизувати та узагальнювати отриману інформацію. Формувати навички критичного мислення та застосування історико-педагогічних концепцій у сучасній освітній практиці початкової школи.

Завдання:

1. Виписати основні визначення та поняття, що використовує автор для характеристики «виховного ідеалу».

2. Виділити ключові риси особистості, які, за Г. Ващенком, повинні формуватися у процесі виховання.

3. Записати педагогічні принципи та методи виховання, що описані у творі, із конкретними прикладами.

4. Проаналізувати роль моральних і громадянських цінностей у формуванні виховного ідеалу за автором.

5. Скласти конспект основних положень, які визначають ідеал учня та вихователя в педагогічній системі Г. Ващенка.

6. Підготувати висновок, у якому визначити, які ідеї Ващенка залишаються актуальними для сучасної освітньої практики.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміє Г. Ващенко під поняттям «виховний ідеал»?

2. Які риси особистості, на думку автора, повинні формуватися у процесі виховання?

3. Які педагогічні принципи та методи виховання описує Ващенко у творі?

4. Як Ващенко підкреслює роль моральних і громадянських цінностей у вихованні?

5. Які характеристики ідеального учня та вихователя виділяє автор?

6. Які ідеї Ващенка можна застосувати у сучасній освітній практиці початкової школи?

Рекомендована література:

1. Г. Г. Ващенко. Виховний ідеал. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 489–494.

2. Григорій Григорович Ващенко. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 426–459.

3. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2. 552 с.

4. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. С. 437–492.

Навчальне видання

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки»

Навчально-методичний посібник

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки» / упоряд. С. Марчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2025. 32 с.

У посібнику подано методичні вказівки для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А3 Початкова освіта. Вказано орієнтовні теми практичних і семінарських занять, питання для обговорення, завдання для самостійної роботи, перелік рекомендованої літератури та методичні поради щодо опрацювання навчального матеріалу.

Посібник спрямований на формування у студентів системних знань з історії розвитку педагогічної думки, розуміння основних закономірностей становлення педагогіки як науки, ознайомлення з ідеями видатних педагогів минулого. Матеріали допоможуть майбутнім учителям початкових класів розвинути навички аналітичного мислення, уміння порівнювати педагогічні концепції різних історичних епох і творчо застосовувати набуті знання у професійній діяльності.

УДК 37.091(477+100)(083.13)

Підписано до друку 25.09.2025 Формат 60×84 1/16
Ум. друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 1,1. Зам. 292. Тираж 100.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк цифровий.

Видавець і виготовлювач ФОП Мажула Ю. М.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 47/35.
Тел. моб. 096 61 66 277, e-mail: y.mazhula@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7662 від 07 вересня 2022 року